

Pokus o regionální politiku v období mezi válkami na příkladu Hlučínska a Štýrska

Tomáš Kremr¹

ABSTRACT

An Attempt at Regional Policy between the Wars on the Example of Hlučín Region and Styria

This article deals with the development of the regional policy of two successor states after the break-up of Austria-Hungary — after the First World War. At that time, regional policy, as we know it from the present time, did not exist, but after the First World War, the economic situation in crisis periods (post-war reconstruction, the world economic crisis) required governmental intervention.

KEYWORDS

Czechoslovakia; Austria; Economy; Finance; Regional Politics; Hlučín Region; Styria

„Je správné, aby země čerpala své příjmy z těch zřidel, které sama pomáhá budovat. Veškerá vydání země sledují ten účel, aby byla zlepšena hospodářství všech občanů v zemi a veškeré daně jsou placeny z hospodářské činnosti občanů. Náklady země na elektrizaci, melioraci, odborné školství, na kontrolu obecního hospodářství mají jediný účel, aby byly zvýšeny příjmy občanstva, aby byla zvýšena výroba, zlepšeny živnosti, obchod, průmysl, zemědělství z čehož plynou daně z příjmu a obratu do státních pokladen.“

Tomáš Baťa

Regionální politice se v průběhu několika desítek let věnuje stále větší pozornost ve všech zemích Evropy. Státy si začaly uvědomovat důležitost využití této strategie, která je zaměřena na rozvoj regionů a jejich samosprávu. V průběhu minulého století se vystřídal mnoho přístupů k regionální politice. Současná strategie je zaměřena na zefektivnění socioekonomické situace v zaostalejších oblastech a na pomoc regionům podporou jejich nedostatečně využívaného potenciálu, zvýšením kvalifikace obyvatel, zlepšením zaměstnanosti a zvýšením celkového ekonomického blahobytu. Dnes je regionální politika pro většinu vlád v Evropě (ale i ve světě) zásadním cílem rozvoje země a bývá vládní prioritou.

¹ Tomáš Kremr, Katedra hospodářských dějin, Vysoká škola ekonomická v Praze, Národohospodářská fakulta, nám. Winstona Churchilla 1938/4, 130 67 Praha 3, tomas.kremr@gmail.com

Pojem „regionální politika“ je používán v širokém smyslu. Zde se shoduje s termínem „hospodářské a sociální sblížení“ nebo „kohezní politika“. Hlavním cílem regionální politiky EU je snižování meziregionálních rozdílů v zaměstnanosti a příjmech, což vede ke zvýšení konkurenceschopnosti národní ekonomiky v mezinárodním měřítku.² Tento cíl je naplňován pomocí přerozdělování příjmů prostřednictvím unijního rozpočtu ve prospěch méně rozvinutých regionů (ať již z důvodu nedostatečného vybavení regionu přírodními zdroji, z důvodu nedostatečného využití vlastních zdrojů regionu, nebo z důvodu stagujícího či upadajícího základního odvětví v dané oblasti).

Regionální politika je v současnosti často definována jako součást státní politiky, ovlivňující rozmístění hlavních ekonomických zdrojů a aktivit na celém území státu nebo v jeho části a zahrnující opatření napomáhající jednak růstu stupně ekonomické aktivity (v oblastech s vysokou nezaměstnaností a malou nadějí na přirozený ekonomický růst) a na druhé straně opatření sloužící ke kontrole ekonomických aktivit (v oblastech s nadměrným růstem.)³

Pojem regionální politika se jistě ještě nepoužíval v období mezi válkami (kolébku vzniku regionální politiky je Velká Británie, kde se počátkem 30. let v souvislosti s velkou hospodářskou krizí ekonomické a sociální rozdíly ve vývoji jednotlivých regionů prohloubily natolik, že stát byl pod hrozbou sociálně politických konfliktů nucen přijmout určité kroky k jejich zmírnění)⁴. Nicméně nástroje a cíle současné regionální politiky (jako soubor opatření vedoucí ke snižování nadměrně velkých rozdílů v socioekonomické úrovni jednotlivých regionů)⁵ využívaly vlády nástupnických států Rakousko-Uherska ve velké míře, a to zejména z důvodů, které budou zmíněny dále v textu (odkazují zejména na odstavec o přerušení společného trhu po rozpadu monarchie a nedostatečné výrobní kapacitě nebo naopak nedostatečném odbytišti v některých oblastech nově vzniklých států).

Rakousko-Uhersko bylo na svém sklonku mnohonárodnostní stát a jedna z největších světových mocností dané doby (minimálně co se týče rozlohy a počtu obyvatel). Geograficky byla monarchie druhou největší zemí v Evropě po Ruské říši (621 538 km²) a třetí nejlidnatější zemí Evropy (po Rusku a Německu).⁶ Země měla čtvrtý největší strojírenský průmysl na světě po Spojených státech, Německu a Spojeném království Velké Británie a Irska. Rakousko-Uhersko také bylo třetím největším výrobcem a vývozcem elektrických domácích spotřebičů, elektrických průmyslových zařízení a strojů pro výrobu elektrické energie na světě (po Spojených státech a Německé říši).⁷

2 POSTRÁNECKÝ, Josef, *Regionální politika*, Praha 1995.

3 WOKOUN, René — MATES, Pavel — KADERÁBKOVÁ, Jaroslava, *Základy regionálních věd a veřejné správy*, Plzeň 2011, s. 94.

4 WOKOUN, René — PĚLUCHA, Martin — KOUŘILOVÁ, Jana, *Obecná regionální politika: Kvalitní vzdělání je efektivní investice do lidského kapitálu — cesta k uplatnění absolventů VŠE na trhu práce*; CZ.2.17/3.1.00/32102, VŠE, s. 31.

5 WOKOUN, René, *Česká regionální politika v období vstupu do EU*, Praha 2003, s. 326.

6 Heslo Austria-Hungary in the *Encyclopædia Britannica, The new encyclopaedia Britannica*, 15th ed., Chicago 1995, s. 96.

7 SCHULZE, Max-Stephan, *Engineering and Economic Growth: The Development of Austria-Hungary's Machine-Building Industry in the Late Nineteenth Century*, Bern 1996, s. 174.

Nicméně komplikované národnostní složení zemí výrazně oslabovalo. Říše stála na nepevných základech. Také dualismus,⁸ přijatý v roce 1867, i když měl národnostní situaci uklidnit, byl ve výsledku kontraproduktivní (především proto, že Slované se stávali majoritou v monarchii — viz německé varování Vídní: „*Rakousko se jednoho dne může stát slovanským, aniž pochopí, jak k tomu vlastně došlo.*“⁹ Monarchie sice na první pohled představovala rozsáhlý trh, nicméně byl do určité míry regulován vnitřními ochranářskými cly Uherska, které tak bránilo především vlastní zemědělskou a potravinářskou produkci. Dále tu byly velké oblasti (regiony) s nízkým stupněm rozvoje, lze přímo říci zaostalé, s nízkou životní úrovní i kupní silou obyvatelstva, např. Halič, Podkarpatská Rus, Bukovina a jihovýchodní a balkánské oblasti říše. To výrazně snižovalo odbytové možnosti pro průmyslové a spotřební zboží. Na druhou stranu domácí podnikatelé těžili právě z výše zmíněného rozsáhlého vnitřního trhu, zahrnujícího takřka 52 milionů obyvatel, chráněného cly proti zahraniční konkurenci.

Rakousko-uherská ekonomika se v průběhu 19. století dramaticky změnila. Kapitalistický způsob výroby se rozšířil do celé říše, nahradil středověkou ekonomiku a přinesl technologickou změnu zrychlené industrializace a urbanizace. HDP na obyvatele rostl v období 1870–1913 průměrně o 1,76 % ročně. Taková míra růstu byla ve srovnání s jinými evropskými zeměmi — jako Británie (1 %), Francie (1,06 %) a Německo (1,51 %) velmi příznivá.¹⁰ Nicméně v porovnání s Německem a Británií ekonomika monarchie jako celku stále značně zaostávala, především proto, že její modernizace začala mnohem později. Velikostí národního jmění na jednoho obyvatele patřila monarchie před první světovou válkou se 121 americkými dolary do stejné skupiny zemí jako Španělsko a Itálie. Vyspělé evropské země dosahovaly výrazně vyšších hodnot, a to např.: Velká Británie 318, Francie 303 a Německo 244 dolarů.¹¹

Monarchie se nijak výrazněji nezapojila do mezinárodního obchodu. V. Lacina k této problematice uvádí: „*V roce 1910 dosahovala hodnota objemu zahraničního obchodu pouze 5,5 mld. K a byla menší než např. Belgie a Nizozemská. Objem zahraničního obchodu Anglie byl pětkrát, Německa čtyřikrát a Francie dvakrát větší než rakousko-uherský.*“¹²

Ekonomický růst se soustředil zejména na hlavní města: v Předlitavsku na Vídeň a v Zalitavsku na Budapešť, dále na rakouské oblasti (alpický region) a české země. V pozdějších letech 19. století se rychlý hospodářský růst šířil i do centrální maďarské roviny. Nicméně stále platilo, že uvnitř monarchie existovaly velké regionální

8 Dualismus — rakousko-uherské vyrovnání, vznik dvou takřka samostatných států, Předlitavsko (především Alpské země, Čechy, Halič a Bukovina) a Zalitavsko (Uhersko, Sedmihradsko a Slavonsko), hranice dle říčky Litavy. Společný oběma celkům byl pouze panovník, armáda, měna a zahraniční politika. Konkrétně společné ministerstvo zahraničních věcí, ministerstvo války a říšské ministerstvo financí. Více viz např: TAYLOR, Alan John Percivale, *Poslední století habsburské monarchie: Rakousko a Rakousko-Uhersko v letech 1809–1918*, Brno 1998.

9 PROKŠ, Petr, *Konec říše Habsburků: střední Evropa v politice a vztazích Německa a Rakousko-Uherska (1867/1871–1918)*, Praha 2004, s. 61.

10 GOOD, David, *The Economic Rise of the Habsburg Empire*, Oakland 1984, s. 295.

11 LACINA, Vlastislav, *Zlatá léta československého hospodářství /1918–1929/*, Praha 2000, s. 13.

12 LACINA, Vlastislav, *Formování československé ekonomiky 1918–1923*, Praha 1990, s. 14–15.

rozdíly v hospodářském vývoji a že západní oblasti zůstaly mnohem vyvinutější než východní část. Do konce 19. století se hospodářské diferenciaci postupně začaly vyrovnávat a ekonomický růst ve východních částech říše překonával růst v západních oblastech. Silné zemědělství a potravinářství v Uhrách začalo v rámci říše převládat a tvořilo velkou část vývozu do Evropy. Západní oblasti, soustředěné okolo Prahy a Vídně, vynikaly ve výrobních odvětvích, např. české země měly v roce 1913 dohromady 10,3 mil. obyvatel, tj. asi pětinu populace monarchie a 36 % Předlitavska, přitom se v nich nacházelo 52 % průmyslových a živnostenských závodů a bylo zde zaměstnáno 56,9 % všech činných osob v průmyslu celého Předlitavska.¹³ Tato dělba práce mezi východem a západem, vedle stávající hospodářské a měnové unie, vedla ke zrychlení hospodářského růstu v celém Rakousku-Uhersku.

Průběh 1. světové války naplno odhalil slabost monarchie, která se stala velice politicky nestabilní a byla stále závislejší na německé vojenské pomoci. Po neúspěchu rakousko-uherské ofenzívy v červenci 1918 (ofenzíva na Piavě) na italské frontě, po vstupu USA do války a po pádu západoevropské fronty v srpnu 1918, kdy dohodová vojska prorazila německé linie — tedy po krachu poslední německé Ludendorffovy ofenzívy, během které německé vedení dokonce vyhlásilo (aby zvýšilo morálku a bojeschopnost svých vojáků, silně otřesené po předešlých krvavých bojích), že tato ofenzíva je poslední a že na jejím úspěchu závisí uzavření míru¹⁴ — bylo jasné, že válka je prohraná.¹⁵ Ukončení 1. světové války pak přineslo rozložení dlouho existujícího soustátí. Po živelném rozpadu monarchie byly ustaveny samostatné nástupnické státy dle národnostního principu. Mnozí historici nastalé období hodnotí z hlediska situace nástupnických států a především Rakouska jako období pádu do nicoty. Např. Fritz Weber označuje poválečnou etapu jako „*Desintegration und Fragmentierung — die durch den Zerfall der Monarchie.*“¹⁶

S rozpadem říše Rakousko převzalo vyspělý průmysl: textilní, dřevařský, papírenský a potravinářský, čtvrtinu průmyslové výroby zaujímal těžký průmysl. Avšak ztratilo výrazné segmenty své průmyslové kapacity, např. sklářský nebo textilní průmysl, který přišel o tkalcovny (zůstaly v Čechách), navíc průmyslová kapacita byla předimenzovaná na potřeby bývalého podunajského soustátí. Rakousko mělo výhodu v surovinových zásobách, zejména železné rudy. Na území státu se vyskytovala naleziště zinku, olova a magnezitu, země měla rozsáhlé lesy. Nová republika byla však odříznuta od energetických zdrojů (ostravského a slezského uhlí a haličské nafty), což způsobilo zhroucení průmyslové výroby, která klesla na třetinovou úroveň roku 1914.¹⁷

13 Tamtéž, s. 22.

14 <http://www.reflex.cz/clanek/historie/87091/v-lete-1918-spojenci-odrazili-posledni-uder-nemcu-vyvoj-valky-se-zacal-konecne-obracet.html>, [cit. 2018-07-16].

15 Naproti tomu Spojenci, přestože utrpěli celkově mnohem vyšší ztráty než Němci, své síly díky urychlenému přísunu svěžích a dobře živěných amerických vojáků neustále zvětšovali.

16 WEBER, Fritz, *Die Spuren der NS-Zeit in der österreichischen Wirtschaftsentwicklung*, ÖZG 1992, s. 136.

17 ROMPORTLOVÁ, Marta — SLÁDEK, Zdeněk, *Hospodářský a sociální vývoj ve střední a jihovýchodní Evropě 1918–1938*, Brno 1994, s. 10.

Přestože nově vzniklý stát spolu s Československem patřil k průmyslově nejvyspělejším nástupnickým státům habsburské monarchie, musel se potýkat s výraznými hospodářskými problémy. Důsledky války, která zemi poškodila vyvážením surovin, znehodnocením měny a zbídačením obyvatelstva, byly příčinou zásadních ekonomických problémů. Hospodářské zatížení státu zhoršovalo i to, že Rakousko muselo na základě mírových smluv převzít poměrnou část předválečných a válečných státních půjček habsburské monarchie (a také reparačních náhrad).¹⁸ Vzrostla nezaměstnanost, znehodnocení měny způsobilo značné finanční ztráty vídeňským bankám. Důsledkem inflace došlo k ožebračení středních vrstev, jejichž majetek byl uložen v cenných papírech a bankovkách. Inflace, která způsobovala nestabilitu měny, však měla i pozitivní efekt — svým způsobem napomohla ke zvýšení konkurenceschopnosti průmyslu, který ve znehodnocené měně získal náskok před zeměmi, jejichž měna byla stabilní.

Ekonomicky mělo Rakousko výhodu, že všechny nástupnické země měly určitou vazbu na Vídeň, byly závislé na vídeňském kapitálu a i nadále udržovaly hospodářské a obchodní kontakty s Vídní. Problémem rakouského hospodářství byl předimenzovaný průmysl, závislost na dovozu surovin, rostoucí inflace, velký správní, mocenský a vojenský aparát, který přežíval z dob již neexistující habsburské monarchie. Regionální struktura státu byla silně vázaná na jednotlivé spolkové země a jejich nestejnou populační velikost.

	1934 %
Wien	29
Niederösterreich	21
Burgenland	5
Oberösterreich	13
Salzburg	4
Steiermark	15
Kärnten	6
Tirol	5
Vorarlberg	2
Total Österreich	100

TABULKA Č. 1: Podíl obyvatelstva na celkové rakouské populaci

Zdroj: Entwicklungstendenzen der österreichischen Bevölkerung, Heft 11, 1962, s. 16

Je zřejmé, že v jednotlivých oblastech původní monarchie docházelo k výrazné teritoriální dělbě práce. Předlitavsko se specializovalo na průmysl, Zalitavsko na zemědělství. Také hospodářský vývoj Předlitavska byl nerovnoměrný (před první světovou

¹⁸ Rakousko však v meziválečném období nikdy k placení těchto závazků nepřistoupilo.

válkou český průmysl tvořil bezmála 70 % veškerého průmyslu Rakouska-Uherska)¹⁹ a jednotný trh pomáhal k masivní obchodní výměně, rozpad jednotného vnitřního trhu způsobil, že rakouský vnitřní trh již nemohl nabídnout uspokojivá odbytiště. Další problémy způsobovalo, že nově vzniklé státy zrušily napojení podniků, které zůstaly na jejich území, na centrálu.

Nově vzniklá Československá republika zaujala z hospodářského hlediska výhodné postavení. Na území nově ustaveného státu bylo soustředěna většina průmyslu bývalé habsburské monarchie. V této průmyslové struktuře dominovala především lehká odvětví s výraznou převahou textilního průmyslu; významnou pozici zaujímal také průmysl hutní a strojírenský. Zatímco Čechy, Morava a Slezsko představovaly průmyslově vyspělou oblast doplňovanou produktivně silným zemědělstvím, Slovensko bylo územím převážně agrárním; zdejší nedostatečně rozvinutý průmysl se orientoval především na zpracování kovů, dřeva a potravin. Podkarpatská Rus byla vysloveně zaostalým agrárním regionem. V československém státě se tak spojily dva hospodářsky rozdílné regiony, a to průmyslový západ a až na výjimky agrární východ republiky, kde však agrární výroba byla na stále nízké úrovni. Československo tedy zdědilo 2/3 průmyslu, ale jenom 1/3 trhu. Z toho vyplývala nutnost československého průmyslu vyvážet velkou část své produkce. Další problém byl v tom, že průmysl byl vybudován pro méně náročný a vůči cizině dobře chráněný trh bývalé mnohonárodnostní monarchie. Na západních trzích se československé výrobky prosazovaly velmi pomalu. Další nevýhodou bylo, že rozpadem monarchie se většina surovinové základny průmyslu ocitla mimo území republiky, tedy suroviny bylo nutno dovážet. Ze čtyřiaadvaceti základních surovin mělo Československo dostatek pouze dřeva, uhlí, keramických surovin a lnu.

Hospodářský vzestup nástupnických států přerušila v letech 1929–1933 hluboká světová hospodářská krize. Začala krachem na newyorské burze 24. října 1929. Krize se okamžitě projevila velkým poklesem výroby v americkém automobilovém průmyslu a postupně zasáhla ostatní průmyslová odvětví. Z USA se šířila krize do dalších zemí, zejména těch, jejichž hospodářství bylo nejvíce závislé na USA, ale brzy zasáhla s větší či menší intenzitou všechny země a stala se krizí světovou. Důsledky světové hospodářské krize se brzy začaly projevovat i v centrální Evropě. Na konci roku 1930 již činila nezaměstnanost až 25 %²⁰ v Rakousku a téměř 20 % v ČSR.

Vlády se snažily o stabilizaci situace rozpočtovými změnami: mimo jiné redukcí platů a příjmů zaměstnanců železnic a úředníků, zvyšováním důchodového příspěvku úředníků, zvyšováním sazby daně z piva a cukru, zavedením daně z benzínu a snížením provozních státních nákladů běžného roku.²¹

19 KUBŮ, Eduard — PÁTEK, Jaroslav a kol., *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*, Praha 2000, s. 125.

20 Die Wirtschaft Österreichs von 1918 bis 1938, s. 35, dostupné na http://www.wifo.ac.at/jart/prj3/wifo/resources/person_dokument/person_dokument.jart?publikationsid=3456&mime_type=application/pdf, [cit. 2017-09-13].

21 MARZ, Eduard, *Die große Depression in Österreich 1930–1933*, Wien 1989, s. 410.

Procento nezaměstnaných v letech 1929–1934

	1929	1930	1931	1932	1933	1934
USA	8,2	14,5	19,1	23,8	24,3	20,9
Německo	9,3	15,3	23,3	30,1	26,3	14,9
Velká Británie	10,4	16,1	21,3	22,1	19,9	16,7
Československo	2,2	4,5	8,3	13,5	16,9	17,4
Rakousko	12,3	15	20,3	26,1	29	26,3

TABULKA Č. 2: Procento nezaměstnaných

Zdroj: Světová hospodářská krize, dostupné na: <http://dejiny.wz.cz/mezi/bitvy/krize/krize.html>, [cit. 2017-09-13].

Velkým omezením pro nově vzniklou ČSR byla rozdílnost regionálních poměrů na ose východ — západ (např. nejvýchodnější výspa — Podkarpatská Rus — měla více společného s málo vyvinutými regiony východního Polska než s českými nebo moravskými regiony).

Navzdory zlepšení situace ekonomika stále zaostávala za ostatními západoevropskými státy. Při porovnání národního důchodu podle celkového průměru z let 1925–1934 tvořil národní důchod v Československu 2815 milionů amerických dolarů, přičemž v Rakousku to bylo 1442 milionů amerických dolarů (tedy výkonnost ekonomiky meziválečného Československa byla v podstatě dvojnásobná).²²

Z dnešního pohledu rozlišujeme dva základní přístupy k regionální politice, kterou vlády mohly reagovat na obtížnou situaci:

1) Exogenní přístup — politika orientovaná z pohledu regionu na vnější rozvojové impulsy, které jsou většinou prezentovány pobídkovým systémem (intervencemi) státu. Jedná se o centrálně usměrňované realokace zdrojů do výkonově zaostávajících regionů realizované různými formami subvenční politiky směrem shora dolů. Tato politika se orientuje zejména na ovlivnění mobility výrobních faktorů (kapitálu a práce) z vyspělých regionů do regionů málo rozvinutých.²³

2) Endogenní přístup — politika zaměřená na uvolňování a mobilizaci vnitřních regionálních faktorů a vytváření podmínek pro rozvoj regionálního potenciálu zdrojů a struktur přímo na úrovni regionu směrem zdola nahoru. Dominují zde regionální nástroje a případné státní zásahy jsou pouze doplňkovým zdrojem.²⁴

Na počátku 20. století se využívaly téměř výhradně přístupy dnešní exogenní regionální politiky (endogenní regionální politika se formovala až na konci sedmdesátých a začátkem osmdesátých let a byla vždy využívána především v periferních regionech).²⁵

²² PROKŠ, Petr, dostupné na <http://ekonom.ihned.cz/c1-64796390-rakousko-uhersko-nemelo-budoucnost-prezivalo-z-ceskych-dani-upozornuje-historik-proks>, [cit. 2017-08-25].

²³ NOVOTNÁ, Martina, *Regionální politika EU*, Ostrava 2007, s. 206.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ MAIER, Gunther — TÖDTLING Franz, *Regionálna a urbanistická ekonomika. Regionálny rozvoj a regionálna politika*, Bratislava 1998, s. 315.

Velkým omezením užití strategie podpory upadajících regionů byly minimální státní zdroje k meziregionálnímu přerozdělování. K tomuto přerozdělování dochází prostřednictvím státního rozpočtu, tzn. přes fiskální politiku. Mechanismus této redistribuce spočívá na jedné straně v systému daní a odvodů a na straně druhé ve struktuře výdajů státního rozpočtu.²⁶ V ČR ani v Rakousku se v období mezi válkami regionalizovaná daňová politika nerealizovala. Hlavním důvodem bylo, že by tento krok způsobil silnou politickou opozici v oblastech s vyššími daňovými sazbami, ale především by měl za následek podvázání ekonomického vývoje v prosperujících oblastech, což by mělo v konečném důsledku negativní dopad na celkovou výši příjmové stránky státního rozpočtu.

Poměrně větší vliv měla monetární politika centrálních vlád. Jejich snahou bylo zejména usnadnění přístupu k úvěrům ve vybraných regionech, resp. sektorech ekonomiky, viz např. rakouská vládní pomoc bance *Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe*.

Největší vliv na hospodářskou vládní politiku nástupnických států v období mezi světovými válkami měl však bezesporu protekcionismus.²⁷ Tato strategie vychází z teorie merkantilismu a ovlivňuje státní dovoz prostřednictvím dovozních limitů a cel. Dovozní limity a cla jsou výrobkově orientovány, přesto jejich regionální vliv je značný. Pro řešení regionálních problémů bylo využito zavedení regionalizace protekcionismu, tzn. uvalení dovozních limitů a cel na produkty, jejichž výroba je prostorově koncentrována v zaostávajících regionech. Smyslem tohoto opatření byla orientace poptávky na domácí produkci. Jako všechny nástroje regionální politiky, které slouží k podpoře regionu, byl i protekcionismus spojen s náklady, a tudíž ekonomickými ztrátami. Tyto ztráty vyplývají z toho, že obdobná odvetná opatření zpravidla přijímá i druhá země. Navíc k prodejní ceně je třeba připočíst clo, tudíž konečná cena pro spotřebitele roste.

Poválečná situace se vyznačovala hospodářským vyčerpáním, sociálním strádáním milionů obyvatel, nárůstem radikálních levicových i pravicových hnutí, což ve svém souhrnu ohrožovalo společenskou a politickou stabilitu. Současně všechny nástupnické státy měly spolu spory o hranice. V dané době proto převážily každodenní problémy nad strategickými úvahami a vizemi o integračním uspořádání střední Evropy. Všechny nástupnické státy se proto snažily bránit vlastní průmysl, zemědělství a domácí trh ochranářskou celní politikou.

Velký vliv na regiony má zahraniční obchod, ten byl výrazně omezován systémem tzv. reglementací. Stát vydával povolení na dovoz i vývoz, tímto opatřením vláda kontrolovala celý zahraniční obchod a omezovala jeho dopady na regiony nebo průmyslová odvětví (např. v roce 1930 byla zvýšena cla v ČR průměru na 50 %).

26 Kol. autorů, *Úvod do regionálních věd a veřejné správy*, Plzeň 2004, s. 447.

27 Z latiny: *protectio* = ochrana neboli ochranářství je ekonomický termín, vyjadřující upřednostňování a ochranu vlastních výrobků, služeb a pracovníků před zahraniční konkurencí. Mívá diskriminační charakter a stojí v opozici k volnému mezinárodnímu obchodu. K této ochraně vnitřního trhu může stát využít několika ekonomických nástrojů, jakými jsou například stanovení měnového kursu, výrobní a exportní dotace, státní úvěry, hlavně však soustava dovozních cel a kvót. Blíže viz ŽALOUDEK, Karel, *Encyklopedie politiky*, Praha 1999.

Stát usiloval zejména o zajištění dovozu surovin, paliv a potravin, které na domácím trhu chyběly. Dalším logickým cílem byla realizace dostatečného objemu vývozu, který by přinesl devizy potřebné primárně právě k hrazení dovozů. Kromě cel tedy patřilo k nejdůležitějším nástrojům regulace zahraničního obchodu povolovací řízení, které bylo z větší části svěřeno Československé vývozní a dovozní komisi.²⁸ Československé malé, exportně zaměřené hospodářství však více než ochranu domácího trhu potřebovalo podporu vývozu. To si uvědomovali i političtí činovníci, a proto v červenci roku 1931 byl parlamentem schválen zákon o podpoře zahraničního obchodu. Československá vláda se soustředila především na kontrolu vývozu nejatraktivnějších komodit, jako byly cukr, líh a uhlí, největší příjmy plynuly do státní pokladny v prvních poválečných letech z vývozu cukru.²⁹

Podobný negativní vliv světové hospodářské krize a politiky protekcionismu na zahraniční obchod můžeme pozorovat i v Rakousku:

	1924		1929		1934		1937	
	Imp.	Exp.	Imp.	Exp.	Imp.	Exp.	Imp.	Exp.
CSR	21	8	15	8	10	5	7,3	4,2
Ungarn	36	23	30	13	24	23	16,9	18
Polen	10	12	10	6	6	5	4,9	4,7
Rumänien	14	17	9	12	9	10	6,8	8,4
Jug.	24	20	16	17	16	12	13,5	10,5

TABULKA č. 3: Podíl rakouského zahraničního obchodu s nástupnickými státy (1924–1937) v % z celkového obchodu

Zdroj: Nautz Jürgen, Die Entwicklung der Handelsbeziehungen Österreichs zu den anderen Nachfolgestaaten nach dem Ersten Weltkrieg, časopis Wirtschaft und Gesellschaft, ročník 1992, s. 87.

Politické důsledky národního protekcionismu v jeho nesilnější podobě (během světové hospodářské krize 1929) byly katastrofální. Protekcionismus jednotlivých států vedl ke zhroutilí mezinárodního politického a obchodního systému. Nové extremistické politické směry získaly mezi nespokojenou veřejností značnou popularitu a volaly po dalších válečných dobrodružstvích.³⁰

Na situaci rozdílného vývoje jednotlivých oblastí v zemi reagovalo i politické prostředí. Největší regionální zaměření v meziválečné Československé republice měla agrární strana. Vedení strany pěstovalo vztah k místu a regionu, v němž jednotliví členové a stoupenci strany žili a působili. Připomeňme, že zásluhou

²⁸ SKŘIVAN, Aleš, *K charakteru, rozsahu a zaměření československého vývozu v meziválečném období*, Praha, roč. 15, č. 7, 2007.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Dostupné: <http://www.penize.cz/15897-od-prvni-svetove-valky-ke-svetove-hospodarske-krizi>, [cit. 2017-02-20].

Švehlovou³¹ ponechávalo svým regionálním organizacím poměrnou volnost v zapojení do místní politiky, pokud se ovšem nekřížily místní zájmy se zájmy a integritou strany. Zcela mimořádný význam nejen sociální, ale především agitační mělo systematické sledování průběhu pozemkové reformy v regionu a pomoc jednotlivým žadatelům o přiděl půdy. Župní sekretariáty agrární strany informovaly o možnostech přidělu, pomáhaly sepisovat žádost o přiděl a odvolání či případné stížnosti na jednání Státního pozemkového fondu, podnikaly intervence apod. Neméně významnou oblastí, kde působila agrární strana v župách, byla organizační a osvětová činnost zaměřená na podporu rozvoje zemědělství. Župní organizace propagovaly meliorace, elektrifikaci venkova, mechanizaci zemědělských prací, užívání kvalitního osiva, chov čistokrevných hospodářských zvířat.³² Při hledání možných východisek pro smysluplné členění prostoru, na němž působila v letech první republiky Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu, proto mohly přijít ke slovu geografové, klimatologové, půdoznalci a další přírodovědné profese. Tito odborníci se již hluboko v 19. století pokoušeli vymezit alespoň pro české země „přirozené zemědělské krajiny a výrobní zemědělské oblasti“. „Přirozená krajina“ bylo podle nich území, které má stejné nebo podobné přírodní podmínky. Členění země založené na přírodních podmínkách nebylo pro ně samoúčelnou hříčkou, mělo sloužit jako podklad pro zemědělskou statistiku použitelnou státem z hlediska berního.

Teprve později se podařilo toto schéma rozšířit i pro Slovensko a Podkarpatskou Rus. Při klasifikaci krajiny se sledovaly v podstatě čtyři ukazatele důležité právě pro rozvoj zemědělství, a sice:

- 1) poměry orografické (tvary zemského povrchu a nadmořská výška),
- 2) geologické a agronomické vlastnosti půdy (jakost podloží a povrchu závislého na lidských zásazích),
- 3) poměry klimatické (teplo, srážky, směr a síla větru),
- 4) faktický stav rozdělení půdy podle pěstovaných kultur.

Pro Čechy stanovili příslušní odborníci jedenáct přirozených regionů, pro Moravu osm, Slezsko šest, Slovensko třináct a Podkarpatskou Rus tři.³³ Postupně se při respektování přírodních podmínek, osevních postupů a s přihlédnutím k intenzitě pěstování jednotlivých plodin vykrystalizovalo několik výraznějších zemědělských výrobních oblastí (řepařské, ječmenářské, bramborářské, pícninářské, chmelařské, případně jejich kombinací). V souladu s politikou agrární strany vedenou na ochranu jejich voličské základny mířila první protikrizová opatření vlády do zemědělské oblasti. Prvním počinem bylo zvýšení cel na obilí a živočišné výrobky z roku 1930. Následovalo mnoho opatření, z nichž nejvýznamnější můžeme zmínit: povinná re-

31 Antonín Švehla (15. dubna 1873 Hostivař — 12. prosince 1933 Praha) byl československý politik, který se stal předsedou tří československých vlád, předsedou agrární strany a byl hostivařským statkářem.

32 HARNA, Josef, *Regionální specifika v politice agrární strany v meziválečném Československu*, Uherské Hradiště 2012, s. 87.

33 Tamtéž, s. 12.

gistrace obchodů s obilninami na plodinových burzách, syndikát pro zpeněžování dobytka a živočišných výrobků, restrikce osevních ploch pšenice a chovu prasat, podpora pěstování olejnatých plodin, lnu a chovu ovcí, zavedení pevných cen mléčných výrobků s meziregionálním vyrovnávacím mechanismem, povinná registrace ploch chmelnic.³⁴

Mezi další nástroje, které používaly vlády pro rozvoj zaostalých regionů, byly mikroekonomické nástroje regionální politiky. Ty byly zaměřeny na ovlivňování rozhodování ekonomických subjektů (zejména realokace pracovních sil a realokace kapitálu). Oboje mělo napomáhat vzniku nových pracovních příležitostí, přilákání kapitálu do problémového území a tím stabilizaci ekonomické a sociální situace obyvatelstva v regionu. Slabina tohoto přístupu spočívá ve skutečnosti, že takto koncipovaná regionální politika má význam pouze v případě, že existují regiony s poptávkou po pracovních silách.

V minulosti byly vzácně využívány i další administrativní nástroje. Z pohledu ekonomických subjektů, na kterých působily, měly represivní charakter, protože vybraným firmám bylo na základě správného rozhodnutí přikázáno přerušit nebo omezit ekonomickou činnost, která nevyhovovala potřebám vyváženého rozvoje v daném území.³⁵

Sociální krize v období velké hospodářské deprese se projevila růstem nezaměstnanosti — např. v Československu bylo v březnu 1933 registrováno 980 000 nezaměstnaných; ve skutečnosti se počet blížil až k 1,2 milionu, podpora v nezaměstnanosti byla přiznávána na základě členství zaměstnance v odborech — ty vyplácely podporu, kterou stát ještě doplnil poměrnou částkou, pro ostatní byly zavedeny tzv. státní stravovací akce = distribuce týdenních poukázek na potraviny (tzv. žebračky) nebo byly zřizovány vývařovny. Dopad krize byl v odlišný v různých regionech ČSR — nejhůře bylo postiženo německé pohraničí (centrum lehkého průmyslu — sklářství, výroba porcelánu, textilní, papírenský či chemický průmysl — tzv. zbytné zboží). Rostl počet exekucí (zabavení majetku za nezaplacené dluhy), žebrota a zločinnost, zvyšoval se i počet sebevražd. Krizi v pohraničí ještě prohlubovala orientace vlády na řešení agrárních problémů, ale také rozdělování státních zakázek (přihlíželo se k státní a občanské spolehlivosti). Jen některé podniky reagovaly na krizi pružně a nakonec z ní vyšly posíleny, např. Baťa (investice do mechanizace apod.).

Státní zásahy pomáhaly jen krátkodobě — krize se v ČSR sice obešla bez krachu na burze a bez bankrotů velkých bank (banky byly nadále zdrojem kapitálu pro podniky) a mnohé firmy byly zachráněny, ale za cenu omezení svobody podnikání.

V Rakousku viděli řešení ve správné bilanci zásahů státu do hospodářství. Představitelé Vlastenecké fronty³⁶ usilovali o tzv. „Ständestaat“ — stavovský

34 PRŮCHA, Václav, *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992*, Praha 2009, s. 297.

35 GARDAVSKY, Roman, *Přístupy k regionální politice ve vybraných zemích EU a ČR*, Bakalářská práce, Brno 2013, s. 12–20.

36 Pro posílení svých pozic E. Dollfuß založil v květnu 1933 Vlasteneckou frontu (*Vaterländische Front*). Vlastenecká fronta byla: „povolána být nositelem ideje rakouského státu, jejím cílem bylo politické sloučení všech státních příslušníků, kteří stáli na půdě nezávislého, křesťanského, německého a odborně strukturovaného státu“. Dollfuß formuloval specific-

stát.³⁷ Ústřední ideou Vlastenecké fronty (jediné síle pracující ve prospěch vlasti) bylo zavedení katolického sociálního učení papeže Pia XI., formulovaného v encyklice *Quadragesimo Anno*.³⁸ Encyklika pojednává o etických důsledcích sociálního a ekonomického řádu společnosti s cílem třídní rozdělení společnosti překonat. Za základ zdravé společnosti pokládal stavovský stát rozvoj zemědělství. Stejně jako „zdravý rolník“ by měly všechny sociální vrstvy vnímat společenský cíl a veškeré dekadentní úchytky by měly být odstraněny. Rozhodující protekcionismus rakouského zemědělství z roce 1930 byl z velké části zachován a zemědělství bylo chráněno před vnějšími vlivy. Systém financování ekonomiky byl navržen tak, aby zemědělské produkty měly jasnou přednost před komerčními nebo průmyslovými výrobky.

Rakouští katoličtí sociologové doporučovali věnovat větší pozornost sektoru malých a středních podniků, protože růst velkého byznysu vždy přinášel bídu, nedostatek a měl negativní vliv na společnost. I další opatření přijatá v rámci reorganizace komerčního sektoru omezovala zbývající zásady liberálního obchodu (důrazem na zavádění spolků do hospodářství). Cílem křesťanských socialistů bylo omezení třídního boje. Za tímto účelem byly vytvořeny (často i násilím) občanské organizace zaměstnanců a zaměstnavatelů, které měly narušit a nahradit zaměstnanecké odbory. Systém sám sebe nazýval „třetí cestou“ vedle liberalismu a socialismu.³⁹

V souhrnu lze říci, že korporativní experimenty prováděné v Rakousku po roce 1934 v žádném případě nemohly vyhovět potřebám moderního průmyslového státu.⁴⁰

Konkrétní aplikaci regionální politiky obou vlád nástupnických států lze pozorovat na komparaci dvou specifických regionů nově vzniklých států. Můžeme tedy srovnat rozvoj dvou regionů, které po rozpadu mocnářství spravovaly vlády různých zemí. Obě oblasti ležely v původní předlitavské části Rakouska-Uherska. Hlučínsko (i když většina obyvatel náležela k německé národnosti) bylo začleněno do nově vzniklé Československé republiky, Štýrsko (se svou slovanskou menšinou) bylo rozděleno a část pak zůstala v okleštěném Rakousku.

ký rakouský nacionalismus, který byl úzce spjat s katolickou identitou země, tzv. „austrofašismus“. Citace použita z: OeStA/Adr BKA BKA-I Parteiarchive VF, Vaterländische Front, 09R109/1; 09R110/1.

37 Také se používá termín „korporátní stát“.

38 BINDER, Dieter A., *The Christian Corporatist State: Austria from 1934 to 1938*, Piscataway 2009, s. 75; Text papežské encykliky, viz *Encyklika Quadragesimo anno*, in: Sociální encykliky (1891–1991), Praha 1996, s. 86.

39 STADKER, Karl R., *Austria*, in: WOLFF, S. J., *Fascism in Europe*, London 1981, s. 96.

40 SENFT, Gerhard, *Krise und Finanzdiktatur: Die Wirtschaftspolitik im AUSTROFASCHISMUS*, dostupné na <http://blog.arbeit-wirtschaft.at/krise-und-finanzdiktatur-die-wirtschaftspolitik-im-austrofaschismus/>, [cit. 2017-03-10].

HLUČÍNSKO

Hlučínsko je oblast českého Slezska, na jihu a jihozápadě lemovaná řekou Opavou, na jihovýchodě řekou Odrou a na severu česko-polskou státní hranicí. Název je odvozen od města Hlučín, ale je poprvé uváděn ve spojitosti právě s připojením této oblasti k Československu v roce 1920. Dříve se často používalo označení jižní Ratibořsko, polské označení Kraij Huczyński či německé Hultschiner Ländchen. Podle archeologických nálezů byla oblast osídlena již v době kamenné. Ve středověku bylo Hlučínsko nejprve provincií v rámci Moravy a v roce 1318 se stalo součástí opavského knížectví. Středověké osídlování probíhalo pod vlivem kolonizačních snah velehradského kláštera. Jižní část osídlovali kolonisté z Moravy (odtud pozdější označení „Moravci“) a na severu se usazovali kolonisté němečtí. Hlučínské panství několikrát změnilo majitele a v roce 1742, po prvním prusko-rakouské válce, připadlo Prusku jako součást hlubčické správní oblasti a později okresu Ratiboř.

OBR. Č. 1: Lokalizace Hlučínska⁴¹

Během druhé (1744–1745) a třetí (1756–1763) prusko-rakouské války oblast značně trpěla, neboť byla nárazníkovou zónou, střídavě obsazovanou oběma vojsky. Místní obyvatelé byli pruskou vrchností považováni za neloajální a nespolehlivé, a proto byli všelijak utlačováni robotními povinnostmi a požadavky na dodávky zásob i mužů pro armádu. Odtržením od českých zemí se Hlučínsko dostalo do kulturní, jazykové a (jako silně katolická oblast) i náboženské izolace. Pruští Moravci si přesto udržovali svůj vlastní jazyk a němčinu používali jen při styku s úřady. Katoličtí kněží byli nositeli

41 Dostupné na <http://www.zaluzne-moradorf.eu/obecne-/>, [cit. 2017-03-10].

náboženských i kulturních tradic, neboť správně vnímali udržení slovanské identity jako nutnou podmínku zachování katolického vyznání v protestantském Prusku.⁴²

Po vzniku Německého císařství v roce 1871 nastal „kulturní boj“ proti katolictví a tuhý germanizační tlak, který se však setkal jen s částečným úspěchem. Ještě v roce 1904 je Hlučín uváděn jako metropole Čechů v pruském Slezsku s téměř 4000 obyvateli.⁴³ Moravce se nepodařilo poněmčít a také si zachovali katolickou víru. Přesto se s pruským státem szili natolik, že když bylo později Hlučínsko připojeno k Československu, rozhodně to nevnímali jako osvobození nebo návrat ke staré vlasti.⁴⁴

Na Pařížské mírové konferenci vzneslo Československo nárok prakticky na celý ratibořský okres z důvodu slovanského (moravského) původu obyvatelstva, přičemž hlavním argumentem byl jejich mateřský jazyk. Po posouzení byl tento požadavek zredukován a Československu připadlo 36 obcí (plus další dvě dodatečně v roce 1923), z nichž největší byl Hlučín s celkem padesáti tisíci obyvateli, který dal celé oblasti název. Mírová konference vyhověla české straně a podle článku č. 83 muselo být Hlučínsko odstoupeno Německem ve prospěch ČSR: „Článkem 83. mírové smlouvy, která byla uzavřena mezi mocnostmi spojenými a přidruženými a říší Německou ve Versailles dne 28. června 1919 a nabyla plné mezinárodní platnosti dne 10. ledna 1920, kdy sepsán byl v Paříži první protokol o uložení ratifikačních listin, nabyla Československá republika Hlučínska, části Horního Slezska odtrženého v roce 1742 od koruny svatováclavské. Dnem 4. února 1920 ujaly se úřady Československé republiky veřejné správy na Hlučínsku. Dne 4. února 1920 o 10. hodině dopolední překročilo československé vojsko dřívější pruskou hranici. Deset minut před 11. hodinou dopolední dojela první četa kavalérie a několik minut poté oddíl dragounského československého pluku čís. 6. Za jízdou jely automobily a za nimi šla pěchota. V prvním automobilu seděli nově jmenovaný okresní hejtman pro Hlučínsko, JUDr. František Lichva, a francouzský kapitán hejtman Vavrenne, v druhém zplnomocněný komisař československé armády pro Ratibořsko, ministerský rada Josef Šrámek, a francouzský plukovník Marty.“⁴⁵ Samotné připojení tohoto nevelkého území o rozloze 316 km², definitivně přiřčeného 83. článkem versailleské mírové smlouvy, tedy proběhlo formou vojenského záboru. Nově vzniklému okresnímu hejtmanství v Hlučíně byl nadřazen zemský slezský prezident Josef Šrámek.

Nová hranice byla stanovena jako spojnice měst Bohumín a Kietrz, přičemž nebyl brán velký ohled na národnostní složení, takže některé obce s převahou česky mluvících obyvatel zůstaly v Německu, a naopak čistě německé Sudice a Třebom připadli Československu. Někteří Hlučičané využili práva optovat ve prospěch jiného občanství a vystěhovali se do Německa. Tak jako odolávali germanizaci a protestanství, bránili se svérázní Moravci i počestování a ateismu.

Během trvání první republiky nebyl proces integrace Hlučínska do ČSR příliš úspěšný, jak dokládají vzpomínky nově příchozích úředníků, viz např.: „Když jsme

42 Místní kněz Cyprian Lelek se dokonce stal poslancem v pruském sněmu.

43 Österreichische Nationalbibliothek, ANNO Zeitungen, 1904, 10. August 1904, Z pruského horního Slezska, Noviny Čech, s. 1.

44 PLAČEK, Vilém, *Prajáci II aneb Hlučínsko ve staronové vlasti 1920–1938*, Háj ve Slezsku 2007, s. 54.

45 Státní okresní archiv Opava, Fond AM Hlučín, Pamětní kniha města Hlučín z let 1922–1956, s. 12.

poprvé přišli na Hlučínsko dne 4. února 1920, očekávali jsme, že budeme domácím lidem vítáni jako osvoboditelé. Byli jsme však velmi zklamáni, když jsme viděli většinou jen nevlídné pohledy. Zdejší lid sice mluvil česky nebo, jak sám říkal, moravsky, cítil však německy, takže pojem jiné vlasti mu byl cizí a v Česích viděl vetřelce a okupanty.“⁴⁶ Manipulace s určením národnosti při sčítání lidu, nezdařená pozemková reforma, vynucované počestňování německých jmen a další negativní zkušenosti s českými úřady vedly k podpoře německých nacionalistických stran a spolků. Zdejší lid mluvil sice česky, resp., jak sám říkal, moravsky, cítil však německy.⁴⁷ Henleinova strana (*Sudetenseutsche Partei; SdP*) zde proto v roce 1935 zaznamenala jasné vítězství (66 %) a stále více Hlučíňanů se upíralo k Německu jako k prosperující velmoci, která jim měla pomoci od chudoby a nezaměstnanosti.⁴⁸

Po připojení Hlučínska k Československu se stalo prvořadým cílem počestnění zdejšího školství ovlivněného 178 lety pruské vlády. Program budování hlučínského školství měl tři základní body: „počestnit, rozšířit, povznést“.⁴⁹ Péče o zvelebování na Hlučínsku byl svěřen Matici opavské: „Účelem Matice opavské je podporovati a chrániti zájmy celostátní, šířiti osvětu mezi lidem československým ve Slezsku a starati se o jeho vzdělání a zušlechťení po stránce hospodářské, sociální i mravní — zachraňovati starožitnosti a vůbec památky historické a literární.“⁵⁰

Fluktuace hranic v minulosti Hlučínska měla pokaždé zdrcující dopad na místní ekonomiku. Připojení k Prusku v roce 1742 změnilo trasy tradičních obchodních stezek, které živily Hlučín, a zprětrhalo hospodářské vazby přes řeky Opava a Odru. Samotné zemědělství nemohlo uživit všechny Hlučíňany a mnoho z nich proto vyjíždělo za sezónními pracemi do Saska a Porúří. Část mužů našla práci v dolnoslezských dolech a průmyslových podnicích. Značná rozloha zemědělské půdy na Hlučínsku patřila velkostatkářům, kteří začínali podnikat i v oborech mimo zemědělství.⁵¹

Podobnou ránu jako anexe Pruskem zasadilo hlučínskému hospodářství i znovu-připojení k Československu. Nová hranice opět odřízla obchodní cesty a zkomplikovala či znemožnila práci v Německu. Uhelné doly u Petřkovic začaly přizpůsobovat hornické mzdy ostravským poměrům, což znamenalo jejich výrazný pokles a způsobilo stávkový nepokoje. Ani přerozdělování půdy drobným sedlákům se zcela nevydařilo a skončilo celkovou nespokojeností.

Rozvoj českého školství na Hlučínsku byl státem podporován nejen na úrovni základního vzdělání, ale byly zřizovány i vyšší školy, učiliště a Reálné gymnázium v Hlučíně (založeno 1920, v roce 1925 byla dostavěna nová budova, která slouží dodnes).

46 Školní inspektor V. Stuchlý o svém příchodu na Hlučínsko. CHRÁSTECKÝ, M. a kol., *Hlučínsko, Valticko, Vitorazsko*, Hlučín 2008, s. 25.

47 STUCHLÝ, Václav, *Čím se lišil ve školství na Hlučínsku květen 1945 od února 1920*, in: *Krajem za Opavicí: Příspěvek k poznání Hlučínska*. Ostrava: Zemská rada osvětová v Ostravě, 1947, 49 s. *Osvěta lidu*; sv. 2., s. 9-10.

48 NEDVĚD, Martin, *Hlučínsko: lidé, kultura, urbanismus, Perspektivy území II: hranice a rozhraní*, Ostrava 2013.

49 PLAČEK, *Prajáci II*, s. 234.

50 HABRMANOVÁ, Magda, *Hlučínsko v proměnách času*, Hlučín 1995, s. 49.

51 K nejúspěšnějším patřil hrabě Lichnovský se svou továrnou na zpracování lnu v Chuchelně.

V roce 1929 byla většina škol na Hlučínsku postátněna, což jim přineslo více peněz, lepší vybavení, ale také větší vliv československého státu. Do školství byly československým státem investovány obrovské částky. Bylo postaveno několik moderních školních budov, které demonstrovaly zájem republiky na vzdělávání hlučínské mládeže. Němčina, jakožto vyučovací jazyk, však byla zrušena. Obyvatelstvo bylo velmi pobouřeno, viz zápis z kroniky města Kravaře: „Obyvatelstvo chovalo se k těmto českým učitelským osobám krajně nepřátelsky, a co ti zde do prázdnin zažili, nedá se ani pérem vylíčit. Nejsurovější nadávky, pokřikování, mlácení kamením a klacky do dveří mezi vyučováním, ve třídách tři nebo čtyři děti, neboť ze sedmdesáti dětí více do škol nepřišlo. Nikde stravy, nikde bytu, takže museli všichni každodenně dojíždět, a byly to opravdu křížové cesty dědinou až do školy... Je téměř neuvěřitelné, co všechno si musel nechat líbit v Kravařích český učitel v těchto letech. To ovšem mohla překonat vskutku velká a opravdová láska k dětem a hluboká víra, že jeho práce všechny překážky zdolá, že jeho práce nakonec i zde přece zvítězí a přinese našemu národu své plody.“⁵² Rodiče však našli z této situace východisko. Vznikl tzv. *Privatunterricht* (soukromé vyučování), kdy probíhala výuka němčiny doma.⁵³

Hlučínsko se stalo silně konfliktním územím nového Československa a oblast byla chápána pražskou vládou jakožto problémová, jak objasňuje zápis ze Zprávy o činnosti Matice opavské, podle nějž bylo Hlučínsko shledáno jako politicky nestabilní a národnostně neuvědomělá oblast.⁵⁴ Velkou roli hrály hospodářské obtíže. Na Hlučínsku nebyl průmysl s výjimkou dvou šachet Ihme a Anselm v Petřkovicích a továrny na len v Chuchelné. Továrna v Chuchelné, největší svého druhu v Prusku, vyráběla 20 % německé produkce lnářských výrobků, avšak brzy zanikla, protože v novém státě nenašla dodavatele lnu. O práci přišlo 1000 zaměstnanců.⁵⁵

Sociální neklid v oblasti byl způsoben otevřenou diskriminací ze strany majority, práci dostal přednostně ten, kdo vstoupil do Sokola a jiných národoveckých organizací. Čeští podnikatelé na Opavsku a Ostravsku odmítali dělníky z Hlučínska s odůvodněním, že se musí postarat o své, české dělníky.⁵⁶ Mnozí lidé z Hlučínska odcházeli pracovat do Německa, kde byli přijímáni přednostně do práce, pokud nějak prokázali své protičeskoslovenské smýšlení. Ve třicátých letech zhruba 100–250 osob denně docházelo na práci za hranice, ve stejném období bylo i náborem získáváno 600–1000 pracovníků na sezónní zemědělské práce. Kurz marky vůči československé koruně tyto pracovníky zvýhodňoval. V Německu si mohli lidé vydělat v průměru desetinasobek toho, co by získali doma, pokud by nějakou práci sehnali. Někteří obyvatelé se domů už ani nevraceli a v Německu zůstali. Podle statistiky se z Hlučínska v letech 1930–1937 odstěhovalo 4250 obyvatel, což je více než 8 %.⁵⁷

52 Kronika obce Kravaře 1920, strojopis, s. 2. Uloženo v Kulturním středisku Zámek Kravaře.

53 PLAČEK, Vilém, *Prajzáci aneb k osudům Hlučínska 1742–1960*, Hlučín — Kravaře 2005, s. 24.

54 Zpráva o činnosti Matice opavské v roce 1925. Opava, Matice opavská 1925, s. 8. Uloženo ve Slezském zemském archivu Opava.

55 PLAČEK, Vilém, *Tzv. hlučínský problém v proměnách času*, in: *Vlastivědné listy*, ročník 11, č. 2, 1985, s. 4.

56 Tamtéž, s. 18–19.

57 DAŇKOVÁ, Klára, *Školství na Hlučínsku v meziválečném období*, Bakalářská práce, Praha 2014, s. 61.

Jan Zaccpálek, jednatel Matice opavské, pokládal za jediný skutečně účinný způsob, jak získat hlučínské obyvatelstvo na svou stranu, restrukturalizaci hospodářství a vytvoření nových pracovních příležitostí, které by konečně fakticky zbavily region závislosti na práci v Německu. Krach továrny na zpracování lnu, zapříčiněný jednak rozdělením velkostatku K. M. Lichnovského státní hranicí, jednak pozemkovou reformou, se pokusil řešit ministr financí Karel Engliš zřízením tabákové továrny v Chuchelné. Vyjádřil se k tomu ve sněmovně následujícím způsobem: „*Pokud jde o utváření tabákové továrny na Hlučínsku, my sice s továrnami stačíme, ale v zájmu zaměstnanosti lidu na Hlučínsku má tam být tabáková továrna zřízena.*“⁵⁸ Tato chvályhodná snaha ale bohužel k vyřešení problému nestačila, protože nová továrna mohla zaměstnat jen polovinu osob oproti zkrachovalé továrně na zpracování lnu, nemluvě o tom, že zaměstnanci nové továrny byli vybíráni na základě doporučení místních československých organizací. Státní zakázky jako stavby komunikací situaci regionu dále odlehčily, nicméně problém nezaměstnanosti nevyřešily.

Velká hospodářská krize situaci dále zhoršila. V roce 1933 již bylo na Hlučínsku bezmála 4000 nezaměstnaných.⁵⁹ Rozhodnutí okresní sociální komise z roku 1934 o odnětí vyživovacího příspěvku osobám, které posílají svoje děti do německého soukromého vyučování, ani trochu neuklidnilo už tak napjatou situaci. Této tíživé hospodářské a sociální situace využily německé extremistické strany, jejichž obliba nadále stoupala.

Schopnost československé správy řešit na Hlučínsku nezaměstnanost a sociální problémy, do kterých uvrhl jeho obyvatelstvo již samotný problematický způsob přiřčení této oblasti k Československu, se ukázala jako naprosto nedostatečná již ve 20. letech. Vzhledem k hodnotám obyvatelstva Hlučínska a jejich reálným sociálním obavám by zřejmě větší, ale i citlivější iniciativa české vlády mohla na obyvatelstvo této oblasti efektivně zapůsobit a budoucí situaci radikálně zvrátit. Hospodářská otázka ale zůstala ze strany československé vlády dlouhodobě podceňována a její úřady se vydaly na boj se zatvrdělým bojkotem nové reality poněkud jinou cestou.⁶⁰ Bezpochyby nejzásadnější chybou prvorepublikové vlády bylo podceňování otázky zaměstnání (pro Hlučičany životně důležité) a nedostatečné řešení tíživých sociálních a ekonomických problémů kraje.

Obecně lze konstatovat, že území Hlučínska se stalo místem pro jeden z mnoha souborů tradičního střetávání mezi Čechy a Němci. Československá vláda se opírala o dobovou zásadu, podle níž je hlavním určujícím znakem příslušnosti k národu mateřský jazyk, naopak proněmečtí aktivisté zde stavěli na faktu, že se za 178 let společné minulosti hlučínské obyvatelstvo s Němci natolik szilo, až se samo už vlastně považovalo za Němce, přestože si zachovalo moravský jazyk. Nedostatečná a necitlivá politika československé vlády, která nereagovala na regionální odlišnosti, pak přinášela správné chyby. Na tyto chyby československé správy už čekali proněmečtí aktivisté a obratně je využívali ve prospěch svých konkurenčních nacionalistických

58 PLÁČEK, *Prajzáci II*, s. 135.

59 DAŇKOVÁ, s. 61.

60 NĚMCOVÁ, Veronika, *Společnost na Hlučínsku mezi dvěma světovými válkami*, Bakalářská práce, Praha 2014.

cílů. Proto dne 8. října 1938 došlo k německému obsazení hlučínských obcí za radostného vítání místního obyvatelstva. Vídeňské noviny k tomu dodávají: „Mezinárodní rozhodovací komise stanovila tato sudetoněmecká území, která budou 8. 10. 1938 obsazena německým vojskem... takzvané Kravařsko s Novým Jičínem, Opavsko, Hlučín...“⁶¹ Československá vláda již 29. 9. 1938 souhlasila s vydáním mnohých sudetoněmeckých území, viz: „Informujte vládu, tisk, obyvatelstvo, že československá vláda přijala další ústupky a je odhodlána odevzdat Německu území obydlená více než 50% německým obyvatelstvem...“⁶² Hlučínsko bylo začleněno jako „staré německé území“ přímo do tzv. Altreichu, z Hlučičanů se automaticky stali říšští občané a byli považováni za příslušníky německého národa se všemi právy i povinnostmi.

ŠTÝRSKO

Štýrsko (německy Steiermark, slovensky Štajerska) je spolková země na jihovýchodě Rakouska. Podle rozlohy je druhou největší rakouskou spolkovou zemí, její rozloha činí 16 388 km². Hraničí se Slovinskem a v rámci Rakouska sousedí se spolkovými zeměmi Horní Rakousko, Dolní Rakousko, Salcbursko, Burgenland a Korutany.

Území Štýrska bylo ve všech epochách od neolitu (5. tisíciletí před n. l.) osídleno. V dávných dobách zde žili Keltové. Poté bylo založeno v roce 15 př. n. l. Římany jako provincie v Římské říši království Noricum. Štýrsko patřilo k provinciím Noricum a Pannonia. Ve středověku asi 600 slovanských přistěhovalců založilo štýrské knížectví, které spadlo v 8. století pod vládu bavorsko-franskou.⁶³ V roce 1050 získala zdejší markrabství hrabata ze Steieru v Traungau, po nichž se tato marka začala nazývat Štýrská.

Štýrsko bylo poměrně krátkou dobu součástí svazku českých a alpských zemí pod vládou Přemysla Otakara II. — fakticky od roku 1261 do 1276.⁶⁴ Poté dorazili Habsburkové (Rudolf Habsburský), kteří přišli do Rakouska a Štýrska ze Švýcarska a zůstali tam až do roku 1918.

Historicky jde o region velmi zhruba odpovídající současné rakouské zemi Štýrsko a slovenskému regionu Štýrsko (Štajerska). Centrum oblasti tvoří metropole Graz (Štýrský Hradec).⁶⁵ Přes některá industriální centra (zejména v okolo Grazu) mělo toto území agrární charakter, až 85 % obyvatelstva (především v Dolním Štýrsku) pracovalo v zemědělství.⁶⁶ Tato oblast je charakterizována osídlením Němci a Slovany od

61 Österreichische Nationalbibliothek, ANNO Zeitungen, 1938, 6. Oktober 1938, Nová německo-československá hranice, Vídeňské Noviny, ročník V., s. 1.

62 Archiv Ministerstva zahraničních věcí — Telegramy odeslané 1938, Cirkulární telegram Zámory Praha všem velvyslanectvím v Evropě, Washingtonu, č. j. 1390–1415/38.

63 GESCHICHTE DER STEIERMARK, Skriptum zur Vorbereitung für die Prüfung gemäß § 10a des Staatsbürgerschaftsgesetzes 1985.

64 Dostupné na <https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0t%C3%BDrsko>, [cit. 2017-03-15].

65 Čtvrté největší město Předlitavska se 138 000 obyvateli.

66 Průmysl byl především v německém vlastnictví, z 215 firem zapsaných v Mariboru bylo 192 v německém vlastnictví, viz BARTUŇKOVÁ, Alena, *Historické Štýrsko a jeho rozdělení mezi dva státy*, FF UK, s. 3.

středověku až po současnost. Před první světovou válkou bylo území tvořeno z 68 % německy mluvícím územím, 32 % tvoří slovinské teritorium. Po první světové válce byla jižní, slovinsky mluvící třetina oblasti — jižně od řeky Mur, takzvané Dolní Štýrsko⁶⁷ s centrem Maribor a téměř 430 000 obyvatel — včleněna za základě závěrů saint-germainské konference⁶⁸ do Království Srbů, Chorvatů a Slovinců.⁶⁹ Ze zbývajících dvou třetin se stala rakouská spolková země Štýrsko. Konference *de iure* potvrdila rozdělení teritoria, které se *de facto* událo již po rozpadu podunajské monarchie.

OBR. Č. 2: Lokalizace Štýrska

Historický rozvoj regionu v 19. století je úzce spjat s výstavbou železniční trati — horská dráha Semmering (německy Semmeringbahn). Je to 41,7 kilometrů dlouhá rakouská železniční trať, která vede z Gloggnitzu přes Semmering do města Mürzzuschlag.

Období před první světovou válkou přineslo velký rozmach v průmyslu (průmyslová revoluce) a budování občanské společnosti (Gründerzeit). Těžký průmysl (hornictví, výroba železa a oceli), který býval rozptýlen po celé zemi, byl soustředěn do velkých společností.⁷⁰

⁶⁷ V samotném Dolním Štýrsku tvořilo slovinské obyvatelstvo přibližně 80 %.

⁶⁸ I když již 10. listopadu 1918 vydali štýrští poslanci heslo „*los von Graz*“ a brzy následoval *de facto* také vojenský postup slovinských jednotek zajišťující odtržení Dolního Štýrska, na druhé straně ve Štýrském Hradci bylo vyhlášeno „Provizorní zemské shromáždění“, které vyhlásilo připojení Štýrska k republice Německo-rakouské.

⁶⁹ Rozdělení proběhlo v rámci Pařížské mírové konference (konkrétně smlouva ze Saint-Germain-en-Laye).

⁷⁰ Největší byla rakouská *Alpine Montan Company* (ÖAMG).

V 19. století se ve Štýrsku — stejně jako v celém Rakousku-Uhersku — prohluboval národnostní konflikt (zde mezi „německou“ a „slovinskou“ populací). Tento konflikt nakonec vedl k rozpadu habsburské monarchie během první světové války (1914–1918) a i výše zmíněnému rozpadu Štýrska.

Ekonomické strádání, hlad a zdánlivě nepřekonatelné rozpory mezi politickými tábory tvořily po světové válce špatný výchozí bod pro nový začátek Štýrska v rakouské první republice, a to přesto, že válečné fronty se území Štýrska vyhnuly. Mírová smlouva z roku 1919 nebyla následována vnitřním klidem. Přes poměrně úspěšnou rakouskou měnovou reformu,⁷¹ kdy šilink nahradil korunu, situace nepřinesla pro obyčejné lidi žádné podstatné ekonomické zlepšení. Nepokoje, hlad, demonstrace, stávky, masové protestní pochody, ozbrojené střety a pokusy o převrat byly velmi časté. V červenci 1934 nacisté připravili a provedli převrat proti vládě; kancléř Dollfuss byl zastřelen. Nepokoje brzy přišly i do Štýrska a přinesly několik dní bojů. Myšlenka budování stavovského státu „vlastenecké fronty“ nemohla vyřešit vnitropolitické rozpory ani zastavit hospodářské potíže.⁷² Ačkoliv se vláda snažila politickými a hospodářskými nástroji (podpory v nezaměstnanosti, dotace na potraviny, subvence na pěstování některých potravin, veřejné práce atd.) usnadnit každodenní život občanů, bohužel však nebyly k dispozici materiální, finanční, ale i zkušenostní prostředky pro zlepšení krizové situace.

Těžkou situaci způsobenou válkou zhoršoval rozpad starých vzájemně závislých a propojených ekonomických oblastí i ztráta řídicích funkcí centrální moci po rozpadu habsburské říše. Krizi prohloubily negativní ekonomické jevy jako ekonomická stagnace, bankovní krachy, zvýšená zranitelnost celých průmyslových oblastí, zvýšená inflace a nárůst nezaměstnanosti. Tyto jevy byly charakteristické pro poválečné období — nejen ve Štýrsku. Poválečná situace se vyznačovala hospodářským vyčerpáním, sociálním strádáním milionů obyvatel, nárůstem radikálních levicových i pravicových hnutí, které ve svém souhrnu ohrožovaly společenskou a politickou stabilitu.

71 Reforma je spjata s ministrem financí Seipelovy vlády Viktorem Kienböckem, zavedení nové měny doprovázené novou hospodářskou politikou, která definovala stabilitu jako svůj konečný cíl, v konečném důsledku skončila úspěchem reformy (a to zejména stabilitou veřejných financí). Šilink se stal velmi rychle jednou z nejstabilnějších měn v Evropě. Politika tvrdé měny měla však i svá negativa — podobně jako v Československu — podlamovala export a převedším v období světové hospodářské krize způsobovala narůstající počet nezaměstnaných, dokonce během celého meziválečného období se Rakousku nepodařilo dosáhnout úrovně své průmyslové produkce z roku 1913, blíže viz SANDGRUBER, Roman, *Ökonomie und Politik*, Ueberreuter 1995.

72 Poválečné hospodářské oživení bylo pomalé, předválečné úrovni se Rakousko přiblížilo až později, v letech 1928–1929, kdy průmyslová výroba dosahovala 95 % předválečné úrovně a 80 % celkové kapacity. Hned na to však propukla velká hospodářská krize (1929–1933), která měla na zemi závislou na zahraničním obchodě a mezinárodních půjčkách zničující dopad. Během tří let se výroba propadla o 39 % a zahraniční obchod klesl o 47 %. To se samozřejmě projevilo rostoucí nezaměstnaností, jež postihla více než třetinu pracujících. Rakouská vláda začala usilovat o vytvoření celní unie s Německem, která však na nátlak mezinárodního společenství nevstoupila v platnost. Podrobněji FELLNER, Fritz, *Schicksalsjahre Österreichs II.*, Salzburg 1954.

V obtížném období mezi světovými válkami se štýrský parlament pokusil v roce 1929 o posílení národního a místního povědomí zavedením štýrské hymny. Vybrali takzvaný „Dachstein⁷³ Song“, který začíná následujícími verši:

*„Hoch vom Dachstein an, wo der Aar noch haust,
bis zum Wendenland am Bett der Sav' [řeka /Sava],
und vom Alptal an, das die Mürz durchbraust,
bis zum Rebenland im Tal der Drav' [řeka Drava]“*

Po odeznění hospodářské krize docházelo k oživení ekonomiky. Zemědělství se mechanizovalo a probíhala důsledná elektrifikace. Větší zapojení Štýrska do světové konkurence přineslo i negativní jevy, např. pouze část tradičního kovoprůmyslu mohla přežít. Dokonce i těžba rud na Erzbergu, která po mnoho staletí tvořila symbol pýchy regionu, musela být brzy ukončena. Zaměstnanost a rozvoj však začaly příznivě působit v jiných sektorech ekonomiky, viz např. nárůst v oblasti cestovního ruchu (a to zejména v oblastech zimních sportů, ve vinařské oblasti jižního Štýrska nebo ve východním Štýrsku — lázeňský region).

Rakouská vláda se nejvýrazněji snažila zlepšit situaci v zemědělství, které silně podporovala. Štýrské zemědělství patřilo k nejproduktivnějším v rámci celého státu a objemem produkce tvořilo až jednu třetinu celonárodní zemědělské výroby.⁷⁴

Centrální i zemská vláda také výrazně podporovala školství v regionu a vedle mnohých nově vzniklých středních škol podporovala i regionální vysoké školy; kromě univerzity v Grazu⁷⁵ i technickou univerzitu v Grazu a hornickou vysokou školu v Leobenu.

ZÁVĚR

Při porovnání vývoje obou komparovaných regionů je možné konstatovat, že obě oblasti měly výrazné národnostní problémy, které se centrální vládě nedařilo řešit, resp. nebyly příliš šťastně zvoleny použité metody k řešení těchto citlivých otázek. Cílená regionální politika nebyla ještě v meziválečném období používána a vládní opatření se zaměřovala zejména na redukci dopadů nezaměstnanosti, případně na sanaci bankovního systému, jehož kolaps způsoboval rozsáhlé hospodářské nesnáze.

Zejména hospodářská krize po roce 1930 si vynutila výrazné státní zásahy v obou zemích. Nicméně cílená regionální politika, jejíž obsah se v současnosti shoduje s termínem „hospodářské a sociální sblížení“ nebo „kohezní politika“, se nepoužívala. Snižování meziregionálních rozdílů v zaměstnanosti a příjmech (což vede ke zvýšení konkurenceschopnosti národní ekonomiky v mezinárodním měřítku) je hlavním cílem až dnešní regionální politiky.⁷⁶

73 Hoher Dachstein — nejvyšší hora ve Štýrsku.

74 <http://www.verwaltung.steiermark.at/cms/dokumente/74837006/DE>, [cit. 2017-11-10].

75 Druhá nejstarší univerzita v Rakousku. Založil ji roku 1585 arcivévoda Karel II. Štýrský.

76 POSTRÁNECKÝ, Josef, *Regionální politika*, Praha 1995.

Z výše uvedeného je možno vyvodit, že chybně či nedostatečně aplikovaná regionální politika může mít fatální důsledky. Z komparace je např. zřejmé, že v případě Hlučínska na chyby československé správy už čekali proněmečtí aktivisté a obratně je využívali ve prospěch svých konkurenčních nacionalistických cílů. Vynikali oddaností k nacionalistickým hodnotám svého tábora. Protestovali proti nerovnému postavení, které jim bylo v rámci Československa vykázáno; na Hlučínsku bylo jejich konečným cílem znovu-připojení k Německu. Podobné nacionální tendence zapříčinily i rozdělení (roztržení) štyrského regionu po první světové válce, kdy nacionální tendence převážily a zapříčinily rozpad nejen celé podunajské monarchie, ale i rozdělení tohoto historického štyrského regionu. Domnívám se, že citlivější regionální politikou a důrazem na rozvoj postižených oblastí by se mnoha problémům dalo předejít, či jim zcela zamezit.

Správně pojatá regionální politika místního rozvoje by mohla tyto národnostní tenze, vycházející z nestejného hospodářského a kulturního rozvoje, zmírnit a ekonomický vzestup regionu by omezil frustraci a pocit křivdy, a to jak na straně německého obyvatelstva v českých regionech, tak slovanského v Rakousku.

Tuto skutečnost si současné vlády uvědomují, a proto je regionální politika jednou z hlavních priorit většiny států (zejména více národnostních), a to včetně Evropské unie, přičemž jsou používány jak makro, tak i mikro ekonomická opatření na snížení meziregionálních rozdílů.

Z textu je patrné (jak již bylo zmíněno), že cílená regionální politika v Československu ani v Rakousku v období mezi světovými válkami nebyla použita ani záměrně využívána ve své dnešní podobě, nicméně užitá státní politika (a to zejména v období světové hospodářské krize) měla nezanedbatelný vliv na sanaci regionů v nástupnických zemích. Svůj význam si hnutí regionalismu zachovalo v celém meziválečném období. Počátky regionalismu u nás byly spojeny s kulturní, mnohdy i etnickou emancipací; jednalo se nejen o politické a správní, ale i hospodářské a sociální otázky, které muselo nově vzniklé Československo řešit.⁷⁷

Veřejnost dala silný impuls regionálnímu hnutí, které zejména v některých regionech navázalo na tradici regionalismu konce 19. století.⁷⁸

V Československu krize nejsilněji zasáhla oblasti s německým obyvatelstvem a nedostatečná regionální politika vlády v těchto oblastech vedla k radikalizaci německého obyvatelstva. Důsledky pak zapříčinily příklon výrazné části německé menšiny žijící v předválečném Československu (druhá světová válka) k Henleinovu⁷⁹ hnutí a tím k nacistické německé Říši.

Závěrem je třeba konstatovat, že v období mezi válkami ani československá, ani rakouská vláda neměla s cíli a s metodami zaměřené regionální politiky dostatek zkušeností a spíše než příčiny regionálních problémů řešila pouze následky (jako

77 LENDEROVÁ, Milena — JIRÁNEK, Tomáš, *Vývoj českého regionalismu v období mezi světovými válkami*, in: Sociologický časopis, roč. 29, 1993.

78 WOKOUN — MATES — KADERÁBKOVÁ, *Základy regionálních věd a veřejné správy*, Plzeň 2011, s. 19.

79 Konrad Ernst Eduard Henlein (6. 5. 1898 — 10. 5. 1945, Plzeň) byl členem německého *Kameradschaftsbundu* (Svaz kamarádství). V roce 1933 založil a stál v čele politického hnutí *Sudetendeutsche Heimatfront* (SHF), Adolf Hitler jmenoval Henleina Gruppenführerem

byl např. radikální vzrůst nezaměstnanosti v určitých oblastech v době hospodářské krize, sanace bankovního sektoru — jehož krach by měl výrazné regionální důsledky). Velmi výrazný vliv si vydobyla politika protekcionismu, která sice krátkodobě postiženým regionům mohla pomoci, avšak po celosvětovém uplatnění této strategie téměř všem zemím uškodila. Jeho nejdrastičtější důsledky můžeme pozorovat v nástupu autoritářských a totalitních režimů v Itálii a Německu, a to s fatálními následky pro celý svět.

(později Obergruppenführerem) SS, župním vedoucím NSDAP a poslance Říšského sněmu. Po 15. březnu 1939 byl šéfem civilní správy okupačních vojsk a 1. září stanul v čele Sudetské župy jako říšský místodržící. Je považován za válečného zločince (podrobněji <https://www.discogs.com/artist/3303386-Konrad-Henlein>, [cit. 2017-12-21]).